

Csikmadéfalvi Szentandrásy István erdélyi püspök.

(1571—1630)

Az erdélyi püspökök díszes sorában nemcsak előkelő és fényes nevet viselő családok sarjadékaival, hanem a hazánk történetében is már hétszázados *multra* visszatekintő Szent Ferencz-rend két szerény tagjával is találkozunk. Ezek egyike az olasz származású *Veronai* Gábor, Hunyadi Mátyás kiváló diplomátája volt, a ki 1472—1475 közt ült Erdély főpásztori székében; a másik csikmadéfalvi *Szentandrásy* István, a ki a XVII. század elején, az erdélyi egyházmegye legválságosabb korszakában állott annak élén. Az előbbi tőlünk az egri püspökségre, majd bitorosságra jutott és életével többen is foglalkoztak; utóbbit azonban — jóllehet a magyar püspöki kar egyik derék és kimagasló tagja volt — történetíróink még eddig figyelmükre nem méltatták, sőt a rá és szereplésére vonatkozó följegyzéseikben is lépten-nyomon tévedtek. Tanulmányunk célja tehát Szentandrásy életét és működését, az eddig róla megjelent téves adatok kiküszöbölése mellett, levéltári kutatások alapján kellő világításban bemutatni, mint olyan férfiút, a ki tetteivel szerzett magának jogot arra, hogy azok ismertetésével emlékét az utókor megörökítse.

I.

Csikmadéfalvi Szentandrásy István — a ki úgy a saját, mint kortársai írtaiban Csiky István néven is szerepel,¹ — született 1571-ben² Csikszék (a mai Csikvármegye) Csikmadéfalva községében, a honnan a család előnevét is nyerte. Szülői Szentandrásy Márton és neje, Erzsébet nemes származású katolikus székelyek voltak,³ kiknek házában odaadó, gondos nevelésben részesült. Az 1577-ik év körül István már annyira növekedett, hogy szülői nyilvános iskolába küldhették, valószínűleg a

¹ E kettős név használata Szeredai Antalt, Erdély tudós nagyprépostját tévedésbe ejtette. Ő ugyanis Szentandrásyt és Csikyt két különböző személynek vette s mint Erdélynek két püspökét szerepeltette; *Szeredai*: *Notitia capituli Albensis* 230. l.

² Szentandrásy születési évét Sopronban 1625 december 3-án kelt okleveléből állapíthatjuk meg, melyben azt írja önmagáról, hogy 54 éves; a budapesti egyetemi könyvtár *Hevenesi gyűjteménye* XLI. k. 96. l.

³ *Szentandrásy*, idézett oklevelében.

ferenczrendi szerzetesek vezetése alatt álló s már századok óta virágzó csiksomlyói zárdaiskolába.

Az ifjú növendék azok alatt az évek alatt, melyekben elemi osztályait s a humaniorákat végezte, látván a szerzetes atyáknak Erdély legkeletibb részében napról-napra kifejtett önfeláldozó munkálkodását, nevelőit nemcsak megcsodálta, hanem életelveiket is magáévá tette s lassanként arra a tudatra ébredt, hogy csak szíve vonzalmát követi, ha ő is, miként aszketa oktatói, a világ kétes értékű örömeiről lemond, a földi javak után nem áhítozik s a szigorú szabályokat követő Szent Ferencz-rendbe lép.

A szerzetbe fölvetetvén Szentandrásynak búcsuznia kellett szülőföldjétől és kedves Csiksomlyójától, a hol gondos mesterei felügyelete alatt egy évtizeden át annyi boldog napot töltött. De bár elhatározása nem egy percz műve volt és míg készülteit az indulásra megtette, mindig örömmel gondolt jövője s életcélul kítűzött nemes hivatása elé, mégis midőn ütött az indulás órája, könnyek rezeghettek ifjú Istvánunk szemében és szívét bús érzés nyomhatá, annak előérzete, vajjon szeretett övéit s a bérczes Erdély fenyők koszoruzta kies hegyeit látni fogja-e valaha? Míg a Moldvával határos Csikszékből Magyarországon keresztül az akkori időben szokatlanul hosszú útát megtette, nem egy ízben jutott eszébe, hogy ifjú életében is épp olyan fordulat állott be, mint a hogy, míg szekere kerekeinek küllői forogtak, szülő hazája, a hegyes-völgyes Erdély örökébe is a kenyér sík oczeánja, a buja tenyészetű s visszhang nélküli magyar róna lépett.

Miután mint noviczius a próbaévet valószínűleg Pozsonyban, a magyar királyok szék- és koronázó városában kiállotta, a rend előjárói Szentandrásyt bölcsészeti és kánonjogi tanulmányai elvégzésére Bécsbe s onnan Lengyelországba, Samborba küldték.⁴ Az ifjú szerzetes-növendék mindkét helyen tanáraiban őszinte jóakarókra, tanuló társaiban hű barátokra akadt. Kiváló tulajdonai a külföldön sem maradtak ismeretlenek; de azért a theologiai tanfolyamot már rendszeresen nem végezhetette.⁵ A rend előjárói ugyanis a reformáció rohamos terjedése következtében mindinkább érezhetővé vált paphiányt úgy vélték legalább némiképpen orvosolhatni, ha a szerzet kiváló növendékeivel, még mielőtt azok a kánoni törvények által előírt életkort elérték, az ünnepélyes fogadalmat letéttetik, őket áldozó papokká szenteltetik s alkalmaztatják. Hogy ezek sorából Szentandrásy nem hiányozhatott, az nagyon természetes. Így tette le ifjú szerzetesünk is, a szentszéktől előzetesen kieszközölt engedély alapján 1593-ban — alig huszonnégy éves korában — a rend szabályai

⁴ Saját szavai fenti oklevelében: Viennae ac Samborii in Polonia philosophiae et canonibus operam dans.

⁵ Ezt írja magáról: Theologiae privato studio (operam dedi.)

által megkövetelt ünnepélyes fogadalmat s még ugyanazon évben misés pappá is lett.⁶

Fölszenteltetvén s a szerzetes atyák közé fölvétetvén Szentandrásy azzal a nemes elhatározással kezdte meg működését, hogy nagy fáradtsággal és szorgalommal gyűjtött ismereteit rendje és egyháza hasznára és dicsőségére érvényesítse s egész életén át megmarad annak, a mire már szerzetes-növendék korában készült: egy mindenkéül elöltségre törekvő és hiveinek lelki üdvét az önfeláldozásig munkáló lelki atyának. S mert jól tudta, hogy „*frustra vivit, qui nemini prodest*“, semmiben sem fogja keresni önmagát, hanem mindenben Isten dicsőségét s a rábizott lelkek üdvét.

A rend előljárói Szentandrásyt egymásután a legkülönbözőbb hivatalokban alkalmazták. Mint misszionárius, lelkész és tanító éveken át működött Moldvában, Erdélyben és Magyarországon.⁷

Az ifjú szerzetes érdemei a szentszék előtt sem maradtak ismeretlenek. Nem maradtak pedig főleg azért, mivel *Visconti* Alfonz biboros, a ki mint cerviai püspök az 1595—1598. években Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem oldalán a pápai nunciusi tisztet töltötte be,⁸ Szentandrásy áldásos működésének nemcsak őszinte elismerésével adózott, hanem Rómába visszatérve nem mulasztotta el a szentszék figyelmét az egyszerű szerzetes áldásos működésére is fölhívni. Szentandrásynak *Visconti* biboroson kívül a szentszéknél még a Szent Severina egyházzól czimzett biborosban is közbenjárója és pártfogója akadt. Így nem csoda, ha a rend előljárói Szentandrásy Istvánt VIII. Kelemen pápa egyenes utasítására 1600-ban Karánsebes és Lugos oláhoklakta vidékére, a mai Krassó-Szörény vármegyébe küldték. Szentandrásy e küldetésére annál nagyobb szükség volt, mivel a Kapisztrán János által a XV. században megtérített s még a XVII. század elején is 10.000-nél több lelket számláló hívő sereg nemcsak, hogy semminemű lelki vigaszban nem részesült, hanem hatvan év óta még katolikus papot sem látott.⁹ E nagyszámú

⁶ Szentandrásy szavai szerint: *Actu celebrans sacerdos triginta duobus annis.*

⁷ Erről meg így emlékezik: *Diversis in locis et provinciis, ut est in Moldavia, Transylvania et Hungaria frequens in concionibus ad populum, sacramentorumque administrationibus fuit.*

⁸ *Veress* Endre: Erdélyországi pápai követek jelentései VIII. Kelemen idejéből (Budapest, 1909.) X—XII. l.

⁹ Szentandrásy id. oklevelében erről így ír: *Anno tandem 1600. a bonae remissionis Clemente octavo, opera piorum quondam cardinalium, scilicet S. Severinae et cardinalis Visconti, ad Valachos Caransebesiensis ac Lugosienses, locaque circumiacentia, in quibus plus quam decem millia Christianorum animae numerabantur et hi a 60 ferme annis, teste pro tunc pia memoriae cardinali Visconti, sacerdotibus catholicis non habuerunt, quos olim ab errore Graecorum beatus Joannes Capistranus ad fidem reduxerat catholicam, Roma missus et expeditus fueram.*

tömeg teljes magára hagyatottságában pedig félni lehetett attól, hogy a katolikus egyházzal egyesült oláhság e nagy zöme — ha e százalmas helyzet rövid idő alatt orvoslásban nem részesül — a katolikus egyház részére teljesen elvesz.

Szentandrásynak e fontos állásában tág tere nyílt a vallásos működésre. Hisz, míg Karánsebes és Lugos vidékének oláhjai között apostolkodott, ő volt híveinek lelke, ő volt az a pásztor, a ki szépszámú nyáját nemcsak összetartotta, hanem a görög-keleti egyház tévtanainak elfogadásától is megóvta. Talán épp e bűzgő ténykedés hívta föl Basta György, Rudolf király híres hadvezére figyelmét is Szentandrásra, a szerény szerzetesre, a ki rövid idő alatt a vitéz tábornok kegyelt és meghítt embere lett.¹²

Bocskay István győzelmes fölkelésekor Szentandrásynak azonban, a kiből a protestánsok nemcsak a szerzetest és katolikus papot, hanem főleg Basta kegyeltjét is látták, alig négy évi működés után 1605-ben Karánsebes és Lugos vidékéről menekülnie kellett, mivel már nemcsak biztonságban nem érezte magát, hanem élete is komoly veszélyben forgott.¹¹ Még menekülése is nagy nehezen ment. Áruháiban, néhány raguzai kereskedő oltalma alatt hagyhatta el Krassó-Szörény vármegyét s így jutott el előbb a dalmát tengerpartra, Raguzába, majd az adriai tengeren át Rómába.¹²

Szentandrásy, a menekülő szerzetes, Rómában, a kereszténység fejének székvárosában a legszívélyesebb fogadtatásban részesült. Általa a szentszék Szentandrásynak a lelképásztorkodás terén szerzett érdemeiért óhajtott az őszinte elismerés adóját leróni. A szentszék ugyanis épp ez érdemet, a melyek más részről aligha részesülnek figyelemben, tartotta mindig első sorban elismerésre méltóknak.

Igy történt, hogy V. Pál pápa Visconti és több biborostársa tanácsára az alig 35 éves szerzetesnek a szendrői püspöki címet adományozta s e címre Paravicini Octavio biboros által 1606 november 30-án, Szent András apostol napján a Szent Apollinarisról címzett német-magyar papnövelde templomában, fényes ünnepek kíséretében püspökké szenteltette.¹³

¹⁰ *Bethlen* Farkas: *Historia de rebus Transsylvanicis* V. k. 505. l. *Szamosközy* István: *Történeti maradványai* III. k. 324 l.

¹¹ Ezt Szentandrásy így említi: *lisdemque in locis ad annum 1604. Bocskaiannam persecutionem morans.*

¹² Ugyanott így emlékezik róla: *Haereticorum persecutionem diutius ferre non valens, anno sequenti (1605) mutato habitu cum certis catholicis mercatoribus Ragusanis per partes Turcarum Ragusium usque inde Romam me contuli.*

¹³ Szentandrásy szavaival: *Consilio dicti cardinalis Visconti aliorumque a felicis recordationis Paulo quinto factus episcopus et a cardinali Paravicino, iussu eiusdem pontificis, in ecclesia collegii s. Apollinaris, festo s. Andreae, anno 1606. ad titulum episcopatus Samandriensis consecratus [sum].*

Szentandrásy István, a szerény szerzetes e váratlan fölmagasztal-
tatása akaratlanul is a regebeli vízcseppet juttatja eszünkbe. Egy vízcsepp
hullott alá a felhőkből a tengerbe s a mint a tenger mérhetlen terjedelmét
megpillantotta, elszégyenlé magát. Hol vagyok én? Így szólt önmagához,
mi a tenger és mi vagyok én a tengerhez képest? Óh mily parányi
semmisség, egy csepp és a tenger! Míg ily kicsinyléssel tekintett önmagára,
egy gyöngycsiga vette föl s zárta magába. És ime ez a parányi vízcsepp
a csiga kebelében a királyi korona legdrágább gyöngyévé változott. Az
örök városba menekülő, állásnélküli Szentandrásy is Róma legfőbb
egyházi méltóságainak láttára ily csekélységnek érezte magát s ime az
egyház feje érdemesnek tartotta őt arra, hogy egyházfejedelmi méltó-
ságra emeltessék.

II.

A püspökké szentelt Szentandrásy azonban Szerbiában a Morava
folyó mellett fekvő s a középkorban végváráról híres székhelyét, Szendrőt
sohasem látta. A szendrői püspökség kormányzatának átvételéről ez
időben annál kevésbé lehetett szó, mivel Szendrő II. Mohammed
szultán uralkodása alatt 1459-ben török főnhatóság alá kerülvén,¹⁴ ez
az egyházmegye már 147 éve megszűnt s a kereszt uralmát e területen
a félholdé váltotta föl. Különben is a szentszék Szentandrásynak nem
oly célzattal adományozta a szendrői püspöki címet s nem azért szent-
eltette föl őt e címre püspökké, hogy ennek a hitetlenek kezébe jutott
s már csak címében élő egyházmegyének élére állítsa, hanem, hogy
őt főpapi rangra emelvén, püspöki jelleget követelő cselekmények elvég-
zésére képesítse s mint adminisztrátor-püspököt oly egyházmegye veze-
tésével bízta meg, a mely arra leginkább rászorul. S különös játéka a
véletlennek, hogy az az egyházmegye, melynek Szentandrásy a szent-
szék bölcs és tapintatos intézkedése folytán adminisztrátorként élére
került, nem volt más, mint éppen az a nagy kiterjedésű, de már évtí-
zedek óta erős megpróbáltatásoknak kitett dioecesis, a hol az újonnan
fölkent főpap bölcsője ringott s a hol az új főpap a lelkipásztorkodás
terén már oly önfeláldozóan működött. Ez az egyházmegye Szentandrásy
kedves szülőföldje, *Erdély* volt. Viszontlátni fogja tehát bérczes hazáját
mint püspök, a melytől pár évtized előtt mint egyszerű szerzetes-
noviczius vett búcsút. A hitben ismét megerősítheti egykori híveit, a
kiknek már egy ízben oly meggyőző erővel hirdette örök igazságait.
Keblére szoríthatja kedves Csiksomlyóján a bűzgő ferenczrendi atyákat,
szeretett rendtársait, hogy a kiktől mint tanítvány elvált, azokat mint

¹⁴ *Teleki* József: Hunyadiak kora III. k. 160. l. *Horváth* Mihály: Magyarország
történelme III. k. 95. l. *Szalay—Baróti*: A magyar nemzet története II. k. 239. l.

főpásztoruk üdvözölhesse. Úgy akarta az isteni gondviselés, hogy az az egyházmegye, mely Szentandrásyt egyszerű szerzetes létére már eddig is büszkén vallotta szülöttjének, lássa először őt fényes püspöki ornátusban s az a hithű székely nép, melynek tisztos sorából került ki, vegye először fölszentelt főpásztori kezéből a Szent Lélek hétszeres ajándékát.

A római szentszéknek amaz intézkedését, hogy a szendrői püspökké szentelt Szentandrásyt mint adminisztrátort az erdélyi egyházmegye vezetésével bízta meg,¹⁵ méltán minősíthetjük bölcsnek és tapintatosnak. Helyes volt e megbízás azért is, mivel azt az egykor virágzó és tekintélyes, de a hitújítás terjedése s főleg a protestáns fejedelmek uralma óta mindinkább háttérbe szorított erdélyi egyházmegye fölötté szánandó helyzete sugalmazta és tette megokolttá. Sérelemes volt pl. az erdélyi katolikusokra, hogy a kolozsvári 1601 januárius havában tartott országgyűlés a szentszék beleegyezése alapján Báthory Zsigmond fejedelem által 1597 május 1-én erdélyi püspökké kinevezett¹⁶ s ez állásában a szentszék által 1600 januárius 7-ikén megerősített¹⁷ Naprági Demeter erdélyi püspököt száműzte, az erdélyi püspökséget eltörölte s birtokait lefoglalta.¹⁸ Bocskay István erdélyi fejedelem pedig újabb csapást mért katolikus alattvalóira 1605 április 6-án kiadott ama szigorú rendeletével, mely a századok óta katolikus kézben levő gyulafejevári ősrégi székesegyházat tőlük, az egyedül jogosult birtokosoktól elvette és hitsorsosai, a mindinkább terjeszkedő reformátusok rendelkezésére bocsátotta.¹⁹ Sőt a fejedelem ez intézkedésével még be sem érte, a mennyiben azt a rákövetkező 1606. évben egy újabb sérelemes rendelete követte nyomon. Ebben a jezsuitákat a katolikus nevelés kimondhatlan kárára Erdélyből egyszerűen kiutasította.²⁰

A főpásztoruktól és székesegyházuktól egyaránt megfosztott erdélyi katolikusok eme sérelmeihez járult az elárvult híveknek az az elszomorító tudata is, hogy a közel jövőben szánandó sorsuknak jobbra fordulását nem is remélhetik. Száműzött püspökük visszatérhetésének reményével pedig magukat annál kevésbé kecsegtethetik, mivel a magyar király Naprágit, a ki az ő védőszárnyai alá menekült, hogy megélhetését biztosítsa, már 1602-ben pozsonyi préposttá nevezte ki,²¹

¹⁵ Szentandrásy szavai erről: Ut maiori cum fructu sedata tempestate in patriam redire potuissem . . . in Transylvaniam, patriam meam, pro solatio catholicorum ab eodem Pontifice eodemque anno fueram missus.

¹⁶ *Szeredai* id. m. 223—228. l.

¹⁷ *Fraknói Vilmos*: Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez 145. l.

¹⁸ *Erdélyi Országgyűlési Emlékek* IV. k. 587. l.

¹⁹ *Veszely Károly*: Erdélyi Egyháztörténelmi Adatok I. k. 375 l.

²⁰ *Ugyanott* I. k. 376. l.

²¹ *Rimely Károly*: Capitulum insignis ecclesiae Posoniensis 240. l.

1605 augusztus 10-ikén pedig az Újlaky Lajos elhalálozása következtében megüresedett veszprémi püspöki székre helyezte át.²² A szentszék tehát, minthogy a magyar király a római kuria álláspontja szerint a jogára alá most már egyáltalában nem tartozó Erdély részére püspököt ki nem nevezhet, úgy vélt az erdélyi katolikusok említett bajain és nyomasztó helyzetén segíthetni, ha az egyházmegyébe adminisztratorként egy fölszentelt püspököt küld s őt a már majdnem hat év óta főpásztor nélkül szükölködő dioecesis vezetésével megbizsa. A szentszéknek különben ily irányú döntését az a körülmény is indokoltá tette, hogy Erdélyben a katolikus hívek jóllehet a reformáció rohamos terjedése folytán számuk napról-napra mindinkább csökkent, még e korban is főleg a Székelyföldön oly szép számban voltak, hogy lelki vezető, főpásztor nélkül huzamosabb ideig nem maradhattak.

Szentandrásy, a szentszéktől nyert fontos megbízás vétele után rövid ideig tartózkodott Rómában s fölszenteltetése után nem sokára, még 1606-ban elhagyta az örök várost,²³ a hol mint menekült — minden állás nélkül — majdnem másfél évig időzött. Égett a vágytól, hogy mint az erdélyi katolikusok legfőbb lelki vezére mielőbb megjelenhessék körükben s őket viszontláthassa. A török hódoltsági területeken keresztül vezető úttól azonban visszatartotta az a tudat, hogy bár az hamarabb céljához vezetné, mégis az e részeken fölötte hiányos közbiztonság életét a hitetlen lakók részéről lépten-nyomon veszélynek tenné ki. Ily viszonyok közt Szentandrásy egy hosszabb út fáradalmaiktól sem riadt vissza s Rómából útját az osztrák örökös tartományokon keresztül tette meg.²⁴

Az új püspök Erdélybe 1607 nyarának elején érkezhettek meg. Szentandrásy fogadtatásánál azonban a banderium, diadalkapú, virágözön és harangok zúgása hiányzott. Az erdélyi katolikus hívek sokkal elnyomottabb helyzetben voltak s az uralkodó protestáns elem túlsulya érzetében sokkal dőlyfősebb és fenhéjazóbb volt, semhogy egy katolikus püspöknek ily ünnepélyes fogadtatását egykedvűen elnézte vagy csak meg is türte volna. A püspöki fogadtatásoknál szokásos ünnepségeket most csak az érkező főpap és az üdvözlésére sietett kisdéd nyáj szemében fölcillámló örömkönnyek, a szeretet, ragaszkodás és bizalom

²² *Liber Regius vetere* fol. 101. A *Hevenesí-gyűjtemény* LXX. k. 67. l.

²³ Az erdélyi püspöki megerősítése tárgyában 1625 november 29-én megtartott canonicus processus iratai Szentandrásynak egy második római útjáról is említést tesznek. De hogy minő ügyben és mikor fordult ő meg másodszor is az örök városban, bővebb adataink nincsenek; a budapesti egyetemi könyvtár *Kaprinai gyűjteménye* A. XXIV. kötetében.

²⁴ Kiviláglik ez abból, hogy Szentandrásyt 1607 április 19-én Kremsierben találjuk; *Történelmi Tár* 1907. évf. 509. l.

ez ékes jelei pótolták. S ily szívből jövő fogadtatás a szerény szerzetes-főpaphoz leginkább is illett. Ámde az Erdélybe érkező új adminisztrátor-püspök fogadtatásakor nemcsak a fényes ünnepek hiányzottak, hanem az egyházmegye székhelyére, Gyulafejérvárra való ünnepélyes bevonulása is elmaradt. Mit is kereshetett volna Szentandrásy ott, a hol az erdélyi püspökök eddigi lakosztálya fejedelmi palotává változott, a székesegyház református templommá s az egykor virágzó káptalan már csak emlékében élt? Hogyan végezhetett volna fényes segédlet mellett abban a sok százados templomban katolikus isteni tiszteletet, a melyben a szentegyház egykori katolikus jellegére már csak az oldalhajókban elhelyezett sirkőlapokon nyugvó főpásztori alakok imára kulcsolt kezei emlékeztettek?

Szentandrásy adminisztrátor-püspöki működéséhez vérmes reményeket nem is fűzött. Nem is fűzhetett, mivel ez időben az erdélyi fejedelmi székben előbb az erős protestáns érzelmű Rákóczy Zsigmond s lemondása után a kegyetlen és zsarnok Báthory Gábor ült. Ez utóbbi pedig mint önkényes, ledér és túlszigorú fejedelem nemcsak, hogy katolikus alattvalóival szemben táplált ellenszenvét és gyűlöletét léptenyomon elárulta, hanem még annak elpalástolását sem tartotta szükségesnek. Ily körülmények között az adminisztrátor-püspök hívei között csak föltűnés nélküli működésre volt kárhoztatva. Valónak bizonyult nála Szent Ágoston püspök ama mondása: *Episcopatus nomen est operis, non honoris.*²⁵

Fölkereste a már gyérszámú katolikus főurak udvarait s a vármegyékből köréje sereglett mintegy 9000 főre rugó kisdud nyáját. Biztatta, vigasztalta híveit, szentbeszédeinek meggyőző erejével őket hitzilárdságra buzdította és az elpártolástól megóvta. Minden kínálkozó alkalmat megragadott arra, hogy őket az egyház kegyzereiben, a szentségekben részesítse. Szentandrásy működésének súlypontja azonban a Székelyföldre esett. Ennek kizárólagos okát ne a vérségi kötelékek vonzó erejében, hanem abban keressük, hogy az erdélyi katolicizmus e klasszikus földjén a protestáns hit minden erőfeszítése mellett sem tudott tért foglalni e területen s még e korban is a katolikus hívek száma mintegy 40.000-et tett ki.

A Székelyföldre fűződik a Szentandrásy adminisztrátor-püspöki működéséről szóló egyetlen biztos adatunk is. Itt jött létre ugyanis 1608 december 25-én ruszkaí *Kornis* Boldizsár fejedelmi tanácsos és a székelyek generálisa, továbbá *Forró* György pap, fejedelmi biztosok jelenlétében Szentandrásy püspök és a csik-, gyergyó- és kászsónszéki papság között az az egyezés, mely míg egy részről Szentandrásy gyöngé

²⁵ *Szent Ágoston: De civitate Dei* XIX. k. 19. fejezete.

hatalmi köréről, addig más részről a függéstől legutóbbi időben elszakított székely papság eddigi fegyelmezetlenségéről is tanuskodik.²⁶

Szentandrásy adminisztrator-püspök már majdnem három év óta főpásztorokodott teljes csendben és föltűnés nélkül Erdélyben, midőn 1610 márczius havában olyan esemény adta elő magát, mely, ha az ő további működésének fonalát azonnal nem is vágta ketté, mégis már a legközelebbi jövőben annak félbeszakítására és Erdély elhagyására kényszerítette. Ez az esemény a Báthory Gábor erdélyi fejedelem életének kioltására irányult széki merénylet volt. Igaz ugyan, hogy az összeesküvők terve meghiúsult s a merénylet végrehajtásának utolsó pillanatában a fejedelem az orgyilkos törét szerencsésen kikerülte, de a széki rémes éjszaka oly kemény jégpánczélta vont a fejedelem szívére, hogy a megtorlástól nemcsak az összeesküvésben részesek s annak intézői, hanem Erdély katolikusai s főleg azok papjai is egyaránt tarthattak. A merényletet ugyanis a fejedelem s környezetéből számosan a helyett, hogy a mozgalom legfőbb okára, a 21 éves fejedelem²⁷ ledér életére mutattak volna rá, általános katolikus mozgalom színében tüntették föl. Hogyan is vallhatta volna be Báthory minden röstelkedés nélkül, hogy ez az összeesküvés az ő kicsapongó személyének szól, a ki „még alattvalóinak családi szentélyét sem tudja tiszteletben tartani“? Közismert dolog volt ugyan Erdélyben a katolikus vallás elnyomott állapota s az ebből származó elégedetlenség, sőt az is nyílt titok vala, hogy Báthory katolikus alattvalói előtt általánosan gyűlölt személyiség, mégis föltötte igazságtalan lenne Szentandrásyt, — a ki e mozgalomtól magát teljesen távol tartotta, csakis azon egyszerű okból, mert ő ez időt az erdélyi katolikusok lelki vezére volt — e mozgalomban való bűnrészséggel vádolni, annyival is inkább, mivel sem neve az összeesküvők névsorában nem szerepel, sem meggyanusíthatása mellett egyetlen egy hiteles adat sem szól. S mégis Szentandrásy a meghiúsult széki merénylet óta égni érezte a talajt lábai alatt. Tisztában volt azzal, hogy a bosszúért lihegő fejedelem sújtó keze nemcsak az összeesküvés részeseit, hanem őt is, mert az erdélyi katolikusok feje, egyaránt érni fogja. Tudta, hogy Báthory, a ki a megbukott merénylet után kérlelhetlen szigorának nemcsak az összeesküvőkkel, hanem olyanokkal szemben is szabad folyást engedett, a kiket talán a legigaztalanabb gyanú terhelt, az ő személyét sem fogja kimélni. El volt készülve arra, hogy ezentúl Erdélyben még életét is minden perczen a legkomolyabb veszély fenyegetheti, hisz a fejedelem a megtorlás kegyetlenségében oly messzire ment,

²⁶ Egész terjedelmében közölve a *Székely Oklevéltár* IV. k. 182—4. l.

²⁷ Báthory Gábor 1589 augusztus 15-én született; *Szilágyi* Sándor: *Báthory Gábor fejedelem története* (Pest, 1867.) 4. l.

hogy „eljárása még azok előtt is visszatetsző volt, a kik különben egyetértettek Báthoryval a nem sikerült mozgalom kihasználásában.“

Szentandrásy föltevése annyival jogosultabb volt, mivel már a meghíúsult széki merényletet követő napokban Beszterczen tartott országgyűlés a katolikus papokkal szemben, a kik a fejedelem elleni mozgalomban állítólag résztvettek, oly rendszabályokhoz nyúlt, a melyek nemcsak a katolikus vallás szabad gyakorlatát korlátozták, hanem az ő személyét is közelebből érintették. Ez az országgyűlés nevezetesen megújította a jezsuitákat Erdélyből kitiltó és a szerzetesek klostromait és kollégiumait eltörölő 1588-iki törvényczikket. Elrendelte mindama templomok és javadalmak visszaadatását, a melyeket a katolikus patronusok erőszakkal elfoglaltak. Kimondta, hogy misehallgatásra senki jobbágyát nem kényszerítheti. Tövisen, Gyulafejérvárt, Monostoron, a somlyai jószágban, Székelyudvarhelyt s általában e székben katolikus pap ezentúl nem tartózkodhatik. A katolikus urak tarthatnak ugyan ilyent házukban, de ezeknek *püspökük ne legyen*.²⁸ Sőt Báthory Gábor fejedelem e szigorú és a katolikusokra nézve fölötte sérelmes rendszabályokkal sem elégedett meg. A beszterczei országgyűlésről székhelyére Gyulafejérvárra visszatérve, az itt levő katolikus iskolákat bezáratta, a jezsuiták fejérvári intézetét pedig átadta a reformátusoknak.²⁹

Azonban sem e túlszigorú rendszabályok, sem a fejedelemnek a katolikusok vallásos érzületét oly mélyen sértő intézkedései sem voltak képesek Szentandrásyt mindaddig a szentszéktől nyert megbízatás letévesére és Erdély elhagyására bírni, míg csak legkisebb mérvben is abban a reményben ringathatta magát, hátha ezek az elszomorító viszonyok idővel mégis csak kedvezőbbre fordulnak s Báthory az ő és hivei zaklatásába belefáradva üldöztetésükkel fölhagy. De midőn előtte kétségtelessé lett, hogy a fejedelem lelkébe a gyanakvás mindinkább befészkelte magát s a helyzet jobbra fordulása ezentúl már alig remélhető, végre is menekülésre határozta el magát. Hogyan is folytathatta volna Szentandrásy továbbra is áldásos működését, midőn életéért is minden perczen remegnie kellett? Hogy tehát legalább életét megmenthesse, elfogadta több katolikus főúr tanácsát, kik épp úgy, mint ő, a fejedelem üldözött vadjai voltak s ezekkel együtt kezébe vette a vándorbotot és négy évi hasznos és önfeláldozó működés után 1611 nyarán elhagyta Erdélyt és dédelgetett nyáját.³⁰

²⁸ *Erdélyi Országgyűlési Emlékek* VI. k. 170—1. l.

²⁹ Szilágyi Sándor id. m. 88. l. *Erdélyi Országgyűlési Emlékek* VI. k. 35. l.

³⁰ Szentandrásy szavai szerint: *Post quadriennium Bathoreana persecutio me patria iterum eiecit cum multis proceribus patriae. Szeredai* id. m. 229. l. Hogy Szentandrásy Erdélyből való menekülése 1611-re teendő, kiténik abból, hogy ő ennek az évnek őszén, november 12-ikén már a Szepességben oltárszentelést végez. *Pirhalla Márton*: A szepesi prépostság története 408. l.

A Báthory Gábor fejedelem haragja és üldözése elől Erdélyből elmenekült Szentandrásy már hónapok óta biztonságban élt Magyarországon, midőn az erdélyi rendek a fejedelem ama fölkérésére, hogy a lázadók és szökevények ellen a törvény egész szigorát alkalmazzák, meghajolva a fejedelmi parancs előtt, az 1612 május havában tartott szebeni országgyűlésen a következő szigorú törvényt hozták: „Végeztük azért országúl, miérthogy az fölséged kegyelmességéhez való megtérésre minden rendnek elegendő ideje lőtt volna, és ilyen nyilván a közönséges békeséges jónak magokat opponálni nem kellett volna, méltóknak itiltetnek mind az két rendbeliek (t. i. szökevények és lázadók) az *örökösen proscriptóra*; sőt igirjük országúl, hogy mi az *fugitivusokat* fölséged híre és akarata nélkül *soha be nem fogadjuk közinkben*, sőt azután való legitimus fejedelmeket is arra kötelezzük, hogy *gratiát nekik ne adjanak és bé ne fogadják se magokat, se maradékokat*, kiknek számok és nevek, hogy mindeneknél nyilván lehessen, úgy mint kik ez elmúlt disturbiumoknak authorinak találtattanak volna lenni és kiket fölségeddel egyetemben *decreto publico* proscibáltatni akarunk, azok ezek . . .“³¹

Ily előzmények után senkit sem lephet meg, hogy a hosszú névsorban a 43 proskribált között első helyen Szentandrásy István szendrői püspök nevével találkozunk. Erre a szigorra ő különben el is volt készülve. Hogyan is remélhetett volna ő, a katolikus vallás érdekeinek titáni védelmezője kiméletet azoktól a protestáns rendektől, a kik a fejedelemmel karöltve annak megsemmisítésére törekedtek? Azonban, habár a derék főpap meg volt győződve, hogy e szigorú törvénynek személyére nézve, mint a ki Erdélyből már rég elmenekült, semminemű káros következménye nem lehet, mégis leverőleg hatott rá annak tudata, hogy ezzel még az egykori nyájához való visszatérhetés lehetőségének útja is végleg el van zárva előle.

III.

Az Erdélyből menekülő Szentandrásy István Pozsonyban, a II. Mátyás jogara alá tartozó magyar koronázó városban talált egyelőre szíves fogadtatásra, csendes és biztos otthonra. Pozsony különben sem volt idegen előtte, hisz mint noviczius szerzetesi próbaévét e város ódon falai között töltötte. Minthogy azonban Szentandrásy már kezdettől fogva kevés reménnyel kecsegtethette magát, hogy Erdélybe valaha visszatérhessen, proskribáltatása után pedig az rá nézve egyszerűen lehetetlenné vált, a főpap jóakaróinak és pártfogóinak mindenek előtt az ő megélhetését kellett biztosítaniok. Erről annál sürgősebben kellett

³¹ Erdélyi Országgyűlési Emlékek VI. k. 223—4. I.

gondoskodniok, mivel Szentandrásyra nézve a szendrői püspökség, a melynek címére öt év előtt fölszentelték, e címen és a főpapi jellegen kívül egyebet aligha jelentett. A püspök jóakarói tehát, hogy a körükben időző főpapot legalább némikép az anyagi gondoktól megóvják, Szentandrásy érdekében magához a magyar királyhoz fordultak. II. Mátyás értesülvén a védőszárnyai alá menekült derék főpap kiváló érdemeiről, készséggel vállalkozott Szentandrásy szűkös anyagi helyzetének rendezésére s nemcsak az udvari kamara pénztárából utalványozott ki részére évi járadékot,³² hanem őt a Szent Mártonról nevezett pozsonyi társaskáptalan megüresedett kanonoki stallumába is beültette.³³

Ám a királyi kegy folytán a kamarai pénztárból húzott évi segély és a csekély jövedelmet nyújtó pozsonyi kanonoki állás egymagukban korántsem voltak elegendők arra, hogy Szentandrásynak bár csak kis mérvben is gondtalan életet biztosítsanak. Épp ezért, mivel az anyagi gondok mind inkább vállaira neheztedek, minden kínálkozó alkalmat megragadott arra, hogy nyomasztó és főpapi állásának korántsem megfelelő helyzetén könnyítsen. Így folyamodott a soproni Szent Dorottýáról címzett javadalomért, melyet pár év előtt, a Bocskay-féle fölkelés alatt, a protestánsok a katolikusok kezéből elvettek. A válasz azonban Szentandrásyra nézve elútasító volt. Értésére adták ugyanis, hogy e javadalomra első sorban a soproni predikátoroknak van szükségük s így az másnak nem adományozható.³⁴ A Pálffy Miklós lemondása folytán 1616-ban megüresedett pozsonyi préposti állásra is pályázott. De, jóllehet a király magyar tanácsosai is őt, mint e magas állásra kiválóan alkalmas férfiút a legfőbb kegyúrnak kineveztetésre legmelegebben ajánlották, ez állást sem vele, hanem szerencsésebb vetélytársával, a II. Mátyásnak szintén több oldalról ajánlott Balásfi Tamás boszniai püspökkel és győri örkanonokkal töltötték be.³⁵

³² Frankl Vilmos: Pázmány Péter levelezése I. k. 196. l. Szentandrásy kezdetben II. Mátyás kegyéből csak évi 100 forint segélyben részesült. 1612 december 22-én azonban a trón e csekély járandóságát „ob fidelitatem servatam sede sua episcopali privato“ évi 300 tallérra emelte. Midőn pedig a pénzzavarokkal küzdő udvari kamara pénztáránál a segély folyósítása nehézségekbe ütközött, II. Ferdinánd 1619 április 11-én úgy vélt a püspök szűkös anyagi helyzetén segíthetni, ha részére az esedékes összeget az elhunyt Naprági hagyatékából utalványoztatja. *Kaprinai gyűjteménye* A. XXXV. k. 401. l.

³³ Rimely Károly id. m. 268. l. Valószínűleg pozsonyi kanonok korára esik lengyelországi útja, melyet mint II. Mátyás király követe Homonnai Bálint ügyében tett meg. Ez alkalommal Szentandrásy a lengyel királyon kívül Mogíla Sándor moldvai vajdát is fölkereste; Frankl Vilmos: Pázmány Péter levelezése I. k. 260. l. *Magyar Történelmi Tár* VI. k. 252. l.

³⁴ Katona István: *Historia Critica* XXX. k. 181. l.

³⁵ Frankói Vilmos: A magyar királyi kegyúri jog 317. l. és „Magyarország és

II. Mátyás, hogy a pozsonyi préposti állástól így elesett Szentandrásyt részben kárpótolja és a minden oldalról nagyon is igénybe vett udvari kamara pénztárának kiadásain az ő évi járadékának megszüntetése által is könnyítsen,³⁶ 1618 június 26-án fölkérte Naprági Demeter kalocsai érseket és a győri püspökség adminisztrátorát, hogy a Balásfi Tamás említett előléptetésével megüresedett győri örkanonoki állást a ráruházott királyi kegyúri jog alapján Szentandrásynak adományozza.³⁷ Sőt a király e derék főpappal szemben még ezzel sem érte be. két hét múlva, 1618 július 10-ikén Szentandrásyt erdélyi püspökké is kinevezte.³⁸ Főpapunk anyagi helyzetén azonban egyelőre a királyi kegy e kettős megnyilatkozása sem lendített.

Nem is lendíthetett, mivel jóllehet Naprági, a ki égett a vágytól, hogy Szentandrásyt, az erdélyi püspöki székben utódját, káptalanának tagjai között lássa, a király fölkérésének a legnagyobb készséggel sietett eleget tenni, Szentandrásynak néhány hónapig még sem sikerült a győri örkanonoki stallumba beülnie. E stallum körül ugyanis bonyolult és fölötte elmérgesedett vita támadt Balásfi Tamás amaz erőszakos eljárásából, hogy habár magát abban az esetben, ha a pozsonyi prépostságot elnyeri, arra kötelezte, hogy győri örkanonoki állásáról lemond, préposttá kineveztetése után nemcsak, hogy ezt megtenni vonakodott, hanem még a szentszéktől is engedélyt eszközölt ki arra, hogy stallumát továbbra is megtarthassa. Hanem a szentszéknek ezt a beavatkozását úgy a magyar főpapok, Pázmány Péterrel élükön, mint az intézőkörök egyenesen a magyar király kegyúri jogán ejtett sérelemnek minősítették. E vitás ügy azonban végre is a szentszék részéről is első sorban ajánlott barátságos megegyezés folytán Szentandrásra nézve kedvező befejezést nyert³⁹ s főpapunk 1619 elején a Megváltóról nevezett pápóczi prépostsággal egybekapcsolt győri örkanonoki stallumba ülhetett.

a római szentszék“ cz. m. III. k. 340. l. Szentandrásy annyival inkább pályázhatott a pozsonyi préposti állásra, mivel Pálffy Miklós távozása után a préposti teendők ideiglenes vezetésével is ő volt megbízva. *Pázmány* összegyűjtött levelei I. k. 102. l.

³⁶ *Frankl* Vilmos id. m. 196. l.

³⁷ *Fraknói* Vilmos : A magyar királyi kegyúri jog 317—8. l. és „Magyarország és a római szentszék cz. m.“ III. k. 340. l. *Fraknói* Vilmos : Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez 160. l. *Pázmány* összegyűjtött levelei I. k. 167. l.

³⁸ Mátyás király Bécsben, 1618 július 10-én kelt oklevele az Országos Levéltár *Liber Collationum* I. k. 265—6. l. — Az erdélyi egyházmegyei hivatalos névkönyvnek amaz adata tehát, mely Szentandrásy erdélyi püspökségének kezdetét 1613-ra teszi, téves és 1618-ra helyesbitendő.

³⁹ *Fraknói* Vilmos : Magyarország és a római szentszék III. k. 340—3. l. A magyar királyi kegyúri jog 318—322. l. Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez 160—8. l. *Pázmány* Péter levelezése I. k. 192—4, 196—7, 202—6. l. A pannonthalmi szentbenedekrend története VII. k. 198—9. l.

Csakhogy a Szentandrásynak adományozott erdélyi püspökség egyáltalában nem volt hivatva arra, hogy az ő zilált anyagi helyzetén könnyítsen. E kinevezés ugyanis Szentandrásyt a *czimen kívül* egyébhez nem juttatta. Hogyan is vehette volna ő át annak az egyházmegyének vezetését, a melynek területéről őt, mint állítólag a Báthory Gábor erdélyi fejedelem élete ellen lázadót a szebeni országgyűlés örökre proskribálta? Hogyan tekinthette volna magát e hajdan virágzó, de a reformáció terjedése óta lábrakapott zavaros politikai és vallási viszonyok következtében szánandó helyzetbe jutott erdélyi egyházmegye törvényes főpásztorának, a kitől, habár nem is személyi okokból, még a szentszék is megtagadta a megerősítést? Róma ugyanis Szentandrásy kinevezetésekor arra merev állásontra helyezkedett, hogy a magyar király a már jogára alá nem tartozó Erdély részére főpásztort ki sem nevezhet.⁴⁰

Így előállott az a visszás helyzet, hogy Szentandrásy, a ki mint szendrői püspök a szentszék megbízásából négy éven át tényleg az erdélyi egyházmegye élén állott, *mint kinevezett erdélyi püspök még egyházmegyéje határait sem léphette át*. Ily körülmények között Szentandrásy ajkain bizonyára keserű mosolylyal olvashatta kinevezési okmányának azt a részletét, a mely ugyan ékesszólóan sorolja elő a neki adományozott kastélyokat, várkastélyokat, várakat, városokat, falvakat, birtokokat és birtokrészeket, a melyeket azonban ő a valóságban soha még látni sem fog. Így e derék főpapunk arra volt kárhozható, hogy azoknak a XVII. században szereplő erdélyi főpásztoroknak hosszú sorát nyissa meg, a kiknek, habár a magyar királytól, mint legfőbb kegyúrtól kinevezett *erdélyi püspökök* voltak, egyházmegyéjüktől mégis távol kellett élniök s a kik, mert egyházmegyéjükben joghatóságot egyáltalában nem gyakoroltak, az egyháztörténelemben *választott erdélyi püspökök* neve alatt ismeretesek.

Ily elszomorító viszonyok között Szentandrásy bár fájó szívvel, mégis kénytelen volt belenyugodni abba, hogy maga helyett az erdélyi egyházmegye élén csak vikáriusok álljanak, a kik aztán a protészans fejedelmektől elismertetésüket és megerősíttetésüket könnyen kieszközölhették. Az erdélyi egyházmegyének Szentandrásy erdélyi püspöksége alatt ily helynökei voltak a Bethlen Gábor fejedelem által 1618 május 2-án megerősített Fejérdi Márton szepesi éneklőkanonok és később

⁴⁰ Még II. Ferdinánd magyar király, II. Mátyás utódja sem mondott le végleg azon reményről, hogy Szentandrásynak az erdélyi püspöki állásában való megerősítését a szentszéknel kivívnia sikerül s minthogy 1625-ben Róma hangulatát elég kedvezőnek vélte, ily irányban a tárgyalásokat újból meg is indította. Azonban, jóllehet Szentandrásyval a bécsi nunciaturánál 1625 november 29-én még a „*canonicus processus*“ is megtartották, a megerősítés mégis elmaradt; a budapesti egyetemi könyvtár *Kaprinai gyűjteménye* A. XXIV. kötetében.

csikszentléleki Fejér Miklós szilágysomlyói plebános.⁴¹ Minthogy azonban II. Mátyás ama törekvésében, hogy Szentandrásy helyzetén minél inkább könnyítsen, nem lankadott, püspökünk sorsa nemsokára mégis kedvezőbbre fordult. A király ugyanis, a ki Szentandrásy kiváló tulajdonságait és lankadhatlan buzgalmát mindig nagyra becsülte, őt nem sokára, *királyi tanácsossá* tette, később pedig azt is kilátásba helyezte, hogy a Szent Mihályról nevezett csornai prépostságot is, (melyet a XVI. század vége óta rendszeresen kiválóbb világi papok szoktak jutalmul nyerni) neki adományozza.⁴²

Szentandrásy kevésbé győri kanonokká történt kineveztetése után búcsút mondott Pozsonynak, eddigi lakóhelyének és Györbe költözött. De mint Erdély püspöke itt sem feledkezett meg egyházmegyéjéről. A távolság nem akadályozta meg abban, hogy az erdélyi hívek érdekében itt is minden tőle telhetőt megtegyen. Jövedelmének legutolsó fillérét is készörömet arra áldozta, hogy részükre saját házában ifjakat neveljen s azokat a papi pályára kiképezze, hogy ez által is a Magyarországon egyáltalában, de főleg Erdélyben általánosan érzett paphiányon segítsen. Erre vonatkozólag 1625 december 3-ikán ő maga írja a nála már megszokott szerénységgel: „Kanonoki és préposti jövedelmemből s a trón kegyéből élvezett évi járadékomból Erdély részére néhány ifjút neveltem föl s közülök már eddig is tizenkettőt áldozópapokká fölszentelve a katolikus hívek vigasztalására Erdélybe küldöttem; jelenben is néhányat hasonló célból nevelek.”⁴³ Szentandrásy neveltjei közül, fájdalom, névleg csak a karánsebesi származású Bujtul Györgyöt ismerjük, a kinek érdekében még Borghese bibornokhoz is fordul, Győrről, 1619 szeptember 15-én keltezett levelében kérve őt, hogy neveltjének a római német-magyar papnöveldebe való fölvételét hathatós pártfogásával támogassa.⁴⁴

Szentandrásy győri tartózkodása alatt az előírt káptalani közös imák elvégzése után minden percét a lelkipásztorkodásnak szentelte. E működési térről, a melyen ifjú korában már a legszebb babérokat aratta, mint élemedett korú s főpapi állásban levő férfiú sem tudott lemondani. Győr vidékének összes falvaiban megfordult, hitszónoklatokat tartott, gyóntatott s a hívőket a szentségekben részesítette.⁴⁵ E téren Szentandrásy valóban remekelt, mert birta mindazokat a tulajdonságokat, melyekkel a lelkészek hiveiknek tiszteletét, rokonszenvét és szeretetét kiérdemelhetik. Hű, nyájas és nyájához szívének egész melegével ragaszkodó volt. Megértette minden fájdalmukat, osztozott minden örömeikben,

⁴¹ *Veszely* Károly: Erdélyi Egyháztörténelmi Adatok I. k. 333–341. l.

⁴² *Rupp* Jakab: Magyarország helyrajzi története I. k. 464. l.

⁴³ *Szentandrásy* idézett oklevele.

⁴⁴ *Szeredai* id. m. 228–230. l.

⁴⁵ *Szentandrásy*, idézett oklevelében,

segített, tanácsolt, vigasztalt mindenkit. Így működött, mert csak nekik élt s körülükön kívül nem volt más, mit cselekedjék.

Ily nemes és magasztos életmód követése mellett legkevésbé sem csodálkozhatunk azon, ha Szentandrásynál talán még a hitetlen pogányok között is a vallás igazságait halálmegvetéssel hirdető hitküldérek sem voltak jobban meggyőződve Szent Bernárd ama mondásának valóságáról, hogy „*totus mundus iste ad pretium unius animi aestimari non potest.*“ Ő kizárólag hitsorsosai lelki világának élt. Nála az önmutogatás és a közéletben szerepelni vágyás ismeretlen fogalom volt. Azonban még így sem tudott a közbizalom megnyilatkozása elől elzárkózni. A magyar országgyűlés II. Ferdinánd magyar király óhajára t. i. a Rábafolyó medre kitisztítási munkálatait felügyelő bizottságba ismételtlen főfelügyelőnek választotta be⁴⁶ és e megbízatás elől Szentandrásy azért sem térhetett ki, mert őt arra Győr, mint az említett munkálatok színhelyéhez közelfekvő lakóhelye is úgyszólván predesztinálta. Ám ha legfőbb örömét a lelkipásztorkodásban lelta is és ha fölszentelt püspöki méltósága s kanonoki díszes állása daczára is legszivesebben hívei között időzött, mégis szívesen végzett csak a főpapok hatáskörébe tartozó szertartásokat is és készörömet jelent meg zsinatokon, melyeknek tanácskozásaiban alapos készütséggel vett részt, vagy ünnepélyeken, melyeknek fényét jelenlétével emelte. Így pl. a Bocskay hajdúi által megszentelt szepesváraljai templom főoltárát és a Szapolyai-kápolna oltárát Hosszutóthy László szepesi prépost fölkérésére 1611 november 12-ikén közvetlen Erdélyből való menekülése után ő szentelte föl újra.⁴⁷ Hasonló szertartást végzett Pozsonyban is 1619 december havában a ferenczrendiek templomában,⁴⁸ melyet azért kellett újra fölszentelnie, mivel Bethlen Gábor Pozsony elfoglalása után a harctéren elesett protestáns párthívei részére temetkezési helyül e templomot is kijelölte. Jelen volt II. Mátyás magyar király nejének, Anna királynénak 1613 februárius havában tartott koronázási ünnepélyén is.⁴⁹ Alakjával újra 1622 elején találkozunk, midőn Nádasdy pártfogását kereste „az csornai prépostságnak assignálása felől“, melyet már előbb megígértek neki s csak a háborús idők miatt nem nyerhette el.⁵⁰ Mint már *csornai prépost* résztvett azután s határozatait is aláírta a Pázmány Péter esztergomi primás

⁴⁶ Az 1625. évi 15. és 1630. évi 14. törvénycikk; *Magyar Történelmi Tár* VIII. k. 43. l.

⁴⁷ *Pirhalla* id. m. 408. l.

⁴⁸ *Rímely* id. m. 268. l.

⁴⁹ *Katona* István: *Historia Critica* XXIX. k. 442. l.

⁵⁰ Szentandrásy (Episcopus Transylvaniae) Lépes Bálint kalocsai érsekhez Győről, 1622 januárius 20-án intézett levele; az Országos Levéltár, *Acta ecclesiastica irregistrata* 75. fasciculusában.

elnöklete alatt Nagyszombatban 1629 október havában tartott zsinaton. Az itt megjelent zsinati tagok pedig Szentandrásyt azzal tüntették ki, hogy zsinati bírót (iudex synodalis) választották.⁵¹

Szentandrásy már majdnem tizenkét év óta viselte az erdélyi püspöki címet, midőn végre megérhette azt, hogy oly egyházmegye élére állították, melynek kormányzatát tényleg mint *valóságos megyés püspök* át is vehette. II. Ferdinánd magyar király ugyanis 1630 februárius 26-ikán a kissenyei Sennyei Istvánnak a győri püspöki székre történt áthelyezése folytán megüresedett veszprémi püspökséget és főispánságot Szentandrásynak adományozta.⁵² Az új megyés püspök előtt Veszprém, ez az ősi püspöki város nem volt ismeretlen, hisz a püspök és káptalana ügyében ugyanazon év első napjaiban e város falai között időzött.⁵³

Midőn Szentandrásy 1630 márczius 30-ikán új székhelyén megjelent és egyházmegyéjének kormányzatát átvette,⁵⁴ Veszprém új főpásztorát örömmel fogadta, mert bizton remélte, hogy bölcs kormánya alatt új lendületet nyer a jámborság s virágozni fog az istenfélelem. Ámde az öröm még hat hónapig sem tartott. Az isteni Gondviselés másképpen határozott. Az egyház érdemes szolgáját, a ki több mint 37 éven keresztül a lelkipásztorkodás terén fáradhatlan tevékenységgel működött, 1630 szeptember 21-ikén 59 éves korában az Úr magához szolgáltatta.⁵⁵ Nem is csoda, mert Petrarca szerint a halál a jobbkat az élők sorából előbb ragadja el. Szentandrásy, a kinek nevéhez alig félévre terjedő veszprémi működése alatt nevezetes alkotások nem is fűződhetnek, aligha félt a földi szenvedéseitől megváltó haláltól, hisz ő volt az, a ki Kremsierben 1607 április 19-ikén egy emlékkönyvbe e szavakat írta: *Christus spes mea*.⁵⁶

Mint hogy földi javakban, míg élt, nem bővelkedett, hagyatéka is csak szegényes lehetett. Ingóságain kívül mindössze egy házról van tudomásunk.⁵⁷ Tetemeit, melyek egyháza virágzásáért annyit fáradtak, szívét, mely híveiért oly hön vert, székhelyén helyezték örök nyugalomra. Sirja ugyan jeltelen, de tetteinél fényesebb emléket úgysem hagyhatott volna az utókorra!

(Szamosújvár)

Dr. Temesváry János.

⁵¹ *Katona* id. m. XXXI. k. 345, 348. l. *Péterffy* Károly: *Sacra concilia ecclesiae Romano-catholicae in regno Hungariae* II. k. 245, 264 l. *Rimely* id. m. 268. l. *Fraknoi* Vilmos: *Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez* 271. l.

⁵² II. Ferdinándnak Bécsben, 1630 februárius 26-án kelt oklevele az Országos Levéltár *Liber Collationum* I. k. 340—1. l. — Pray Györgynek tehát az az állítása, hogy Szentandrásyt veszprémi püspöknek 1630 márczius 24-én nevezték ki, téves; *Pray*: *Specimen Hierarchiae Hungaricae* II. k. 279. l.

⁵³ *Péterffy* id. m. II. k. 302. l. *Katona* id. m. XXXI. k. 396. l. *Történelmi Tár* 1905. évf. 21. l. és *Róka* János: *Vitae Vesprimiensium praesulum* 416. l.

⁵⁴ *Róka* János id. m. 419. l.

⁵⁵ Ugyanott, 419. l.

⁵⁶ *A Történelmi Tár* 1907. évf. 509. l.

⁵⁷ *Katona* István id. m. XXXI. k. 582. l.